

ГЕНЕАЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Олександр Задорожній

●

НАЩАДКИ ІГОРЯ СВЯТОСЛАВИЧА

Питання генеалогії Рюриковичів завжди привертало до себе пильну увагу дослідників. Склалися родовідні розписи майже усіх князівських ліній, в тому числі і чернігівських: Одоєвських, Баратинських, Оболенських, Щербатових та багатьох інших, виходили фундаментальні роботи на зразок “Российской родословной книги” П. В Долгорукого, “Истории родов русского дворянства” П. Н. Петрова, подібних видань М. Спиридонова, А. Б. Лобанова-Ростовського та інших. Багато з цих авторів і самі належали до знаменитих князівських родів.

Проте проблема вивчення генеалогії нащадків Ігоря Святославича повністю так і не була розв’язана. Оскільки більш детальне її дослідження могло продовжитися тільки після відкриття нових джерел, що і було зроблено у 60-х рр. XIX ст., - коли Г. О. Милорадович та Філарет відкрили і опублікували Любецький та споріднені з ним синодики (відповідно у “Черниговских губернских ведомостях” за 1860 рік та у “Черниговских епархиальных известиях” (1863, № 10).

Поява цих документів викликала нагальну потребу їх детального вивчення. Спочатку це зробив Філарет, а потім Квашнін-Самарін. Однак особливо значний внесок у дослідження Любецького синодика зробив Р. Зотов, чия книга “О Черниговских князьях по Любецкому синодику и о Черниговском княжестве в татарское время” (СПб., 1893) стала найбільш значною та повною роботою на цю тему. Авторитет її був настільки високим, що проблема здавалася вичерпаною, і в подальшому ніхто не ризикнув докорінно переглянути положення та висновки автора і написати нову фундаментальну працю.

У радянські часи Любецький синодик, наскільки нам відомо, майже не вивчався. Дослідники лише інколи використовували деякі відомості цього джерела у своїх працях.¹

Однак з розвитком історичної науки, розширенням історичних знань, появою нових гіпотез, прийшов час зробити ще одну спробу проаналізувати Любецький синодик. У даній статті ми намагатимемося якнайповніше відтворити склад династії Ігоревичів, широко залучаючи до цього вказане вище джерело, і спробуємо показати найбільш яскраві та значні моменти діяльності цього роду упродовж XIII - XIV ст. Особливо звернемо увагу на події та заплутану ситуацію XIV ст.

Комплекс використаних джерел - різного роду літописи та синодики - вже

достатньо вивчений і окремої характеристики не потребує.

Ігор Святославич, другий син Святослава Ольговича, внук Олега Святославича - "Гореславича", правнук Святослава Ярославича і праправнук Ярослава Володимировича Мудрого, помер у 1201 р. на 51 році життя у Чернігові. За свідченнями літописів, він залишив 6 дітей - Володимира, Олега, Романа, Святослава, Ростислава та невідому на ім'я дочку.

Старший син Володимир народився у Путивлі, де княжив тоді його батько, 1 жовтня 1170 р. і мав хрестильне ім'я Петро.² У Любецькому синодику поминають "князя Антонія Володимира Игоревича".³ Звичайно його ототожнюють з Володимиром-Петром. Однак відомий вже нам дослідник генеалогії чернігівських князів Р. В. Зотов висловив думку, що у Ігоря Святославича було 2 сини з іменем Володимир. Перший - Володимир-Петро помер невдовзі після народження, а другий - Володимир-Антоній народився, очевидно, близько 1173 р., тому що наступний син - Олег, з'явився на світ у 1175 р.⁴ Це своє припущення дослідник виводить з того, що вважає: у синодику ім'я Антоній - це хрестильне, а не чернече, бо тоді б було додано "во иноцех". А з літопису Петро - це теж хрестильне ім'я. А отже, ми маємо двох синів Ігоря з іменем Володимир: Володимир-Петро та Володимир-Антоній.⁵ Однак гадаємо, що історик у даному випадку занадто беззастережно ставиться до тексту синодика, оскільки потрібно пам'ятати, що за сотні років у ньому з'явилися деякі помилки та пропуски в результаті численних переписів, під час компіювання різних списків синодика, а також, можливо, з деяких політичних міркувань. Наприклад, Єлецький та Сіверський синодики називають чернечим ім'я сина Ігоря Олега - Павло, хоча, судячи з літописів, - воно хрестильне. Та й взагалі, сама думка Р. Зотова про те, що чернече ім'я князя повинне обов'язково бути виділено вставкою "во иноцех"⁶, також здається нам спірною. Крім того, у синодику є багато пропусків чи й просто не досить зрозумілих місць. Ми, наприклад, не знаємо, чому в одних випадках князі поминаються за світськими іменами, а в інших - за хрестильними або ж за двома разом. Тому з певністю твердити, яким саме є те чи інше ім'я - хрестильним чи чернечим, без додаткових доказів, вважаємо, не можна.

Отже, будемо все-таки притримуватися тієї точки зору, що Володимир-Антоній із синодика та Володимир-Петро з літопису - це одна людина. Петро - це хрестильне ім'я цього князя, а Антоній - чернече, яке пов'язане, очевидно, з культом монаха Антонія - одного із засновників Київського та Чернігівського Печерних монастирів (останнє особливо важливо, оскільки Володимир - представник чернігівської династії), особа якого користувалася особливою популярністю у Чернігівській землі.

Одружений Володимир був зі Свободою, дочкою половецького хана Кончака. Помер, очевидно, близько 1225 р. у Новгороді-Сіверському. Місце поховання залишається невідомим.

Другим сином Ігоря Святославича був Олег, що народився у 1174 р. і мав хрестильне ім'я Павло.⁷ У Любецькому синодику після "великого князя Георгія Святославича" поминається "князь Феодосій и княгиня его Евфросинья", а у Сіверському синодику - "князь Олег, во иноцех Павел и княгиня его Евфросинья".⁸ Із джерел XVIII ст. відомо, що дружину Ігоря Святославича звали Євфросинією. Очевидно, і у даних синодиках Євфросинія - це дружина Ігоря. Ясно, що Олег - їх син. Мабуть, і князь Феодосій із Любецького синодика - також син Ігоря, найімовірніше, той же Олег. Отже, у Сіверському синодику трапилась помилка, і Павло - це хрестильне ім'я Олега (за свідченням літопису), а Феодосій - його чернече ім'я, яке він прийняв, очевидно, в честь одного із печерських подвижників - ігумена Феодосія (+1074). Дружина Олега невідома,

однак все ж таки не виключено, що її ім'я було Євфросинія.

Густинський літопис наводить дату смерті Олега Ігоровича - 1205 р.⁹ Однак вже давно помічено, що це джерело досить часто плутає і хронологію подій, і князівську генеалогію. Тому перед тим, як прийняти цю дату, потрібно встановити, чи не міг укладач літопису сплутати Олега Ігоровича з іншим князем або зробити помилку іншого роду.

У цьому випадку підозрілим видається те, що у Никоновському літописному зводі під 1204 р. ми знаходимо повідомлення про смерть Олега Святославича.¹⁰ У Густинському літопису цієї згадки немає. Однак, скоріше за все, вона не повинна викликати сумніву, оскільки підтверджується подальшим ходом подій.

Після смерті Олега Святославича (чернігівський князь з 1201 р.) чернігівський князівський стіл повинен був зайняти наступний з братів-Святославичів - Всеволод Чермний. А у Лаврентіївському літопису під 1206 р. зазначено: "Совокупишася Ольговичи вси в Чернигов на снем Всеволод Чермной со своєю братьєю и Владимир Игоревич с своєю братьєю".¹¹ З цих слів ясно, що в крайньому випадку у 1206 р. Олег Святославич вже помер. Отже, Никоновський літопис просто уточнює те, що підказують дослідники інші джерела. Але цього не можна сказати про звістку Густинського літопису, оскільки від самого 1184 р. Олег Ігорович ніде не згадується. Хоча В. Татищев та багато інших дослідників бачать цього князя у Олегу Курському, який згадується під 1223, 1226 рр. Однак ніяких аргументів на доказ такої гіпотези немає. Крім того, що він у 1226 р. розпочав боротьбу з Михайлом Чернігівським. Але ж не тільки син Ігоря Святославича міг сперечатися з чернігівським князем. А враховуючи мовчання про Олега Ігоровича літописів протягом майже 40 (!) років, в тому числі під час запеклої боротьби Ігоровичів за Галич, ми можемо з певністю твердити, що син Ігоря не міг бути Олегом Курським 1223 - 1226 рр. До того ж, у битві на Калці Олег Курський виявляє таку енергію та сміливість, якою навряд чи міг відзначатися 50-літній чоловік, за яким, крім того, ніколи не помічались такі якості.

Таким чином, розглянувши факти, ми можемо висловити припущення, що у своїх відомостях помилився саме укладач Густинського літопису, який переплутав Олега Святославича з Олегом Ігоровичем. Тому під 1205 р. у цьому джерелі повинен бути записаний син Святослава Всеволодовича. Що ж стосується Олега Ігоровича, то він помер, очевидно, ще до 1205 р., можливо, навіть в молодих літах, але точно визначити рік смерті ми не можемо.

Наступним сином Ігоря був Святослав, який народився у 1176 р. і мав хрестильне ім'я Андрій (Андріян)¹². Він був одружений з Ярославом, дочкою Рюрика Ростиславича Київського. Весілля відбулося у Новгороді-Сіверському восени 1188 р.¹³ Святослав брав участь у боротьбі Ігоровичів за Галич. Після розгрому братів був схоплений і у вересні 1210 р. повішений у Галичі боярами разом з братом Романом.¹⁴

Старшинство ще одного сина Ігоря - Романа - встановити важко, оскільки літописи не наводять рік його народження. На основі джерел, які ми маємо, можна тільки припустити, що Роман, мабуть, був приблизно одних років зі Святославом - або трохи старший, або трохи молодший за нього, тобто народився десь у проміжку років: 1175 - бл. 1180. Дружина Романа Ігоровича невідома ні по імені, ні за походженням. Своє життя цей князь скінчив разом зі своїм братом Святославом, коли восени 1210 р. був повішений галицькими боярами.¹⁵

Не досить зрозуміла справа з останнім сином Ігоря Святославича - Ростиславом. В Іпатіївському літопису йдеться про повішення 1210 р. трьох

братів - Романа, Святослава та Ростислава.¹⁶ Однак це єдина згадка про молодшого сина Ігоря у всіх джерелах. У Новгородському першому літопису Всеволод Чермний говорить про убивство лише двох своїх двоюрідних братів.¹⁷ Їх не названо за іменами, але, очевидно, маються на увазі Роман та Святослав. У Всеволода, звісно, не було причин замовчувати смерть одного з братів. Чи не помилився тут новгородський літописець? Проте пильніше розглянувши джерела, ми схилиємося до тієї думки, що у Ігоря Святославича не було сина Ростислава. У крайньому випадку, він не був живим у 1210 р., оскільки літописи досить детально описують подробиці галицької війни Ігоревичів 1206-1210 рр., однак ні разу не згадують про Ростислава, навіть при переліку Ігоревичів 1209 р., де знаходимо і внуків Ігоря Святославича. А раптова поява Ростислава прямо на ешафоті просто вражаюча.

Навіть якби Ростислав залишався певний час на Чернігівщині і лише в останній момент прийшов на допомогу братам, то літописи обов'язково б це згадали, адже вони детально описують заключний етап боротьби синів Ігоря. Отже, ми вважаємо, що або автор Іпатіївського літопису помилково записав під 1210 р. звістку про смерть Ростислава Ігоревича, який помер раніше, або ж, ймовірніше, Ростислав (в тексті, до речі, не вказано його по батькові, та й немає інших вказівок на належність Ростислава до Ольговичів, крім того, що згадується він поряд з ними) не належав до роду чернігівських князів, а був, очевидно, їх союзником - дрібним князем галицько-волинської або турово-пинської династії.

Згадаймо також, що у 1188 р. у Галичі був отруєний чи то угорцями, чи то галицькими боярами Ростислав Іванович, син Берладника.¹⁸ Такий збіг імен, місця та приблизно однакових обставин загибелі наводить на певні роздуми. У літописах згадується єдина дочка Ігоря Святославича, невідома за ім'ям. Вона у 1190 р. вийшла заміж за Давида Ольговича, внука Святослава Всеволодовича.¹⁹ Враховуючи, що шлюбний вік тоді був бл. 12-15 років, то вона народилася десь близько 1175-1178 рр. і була, очевидно, наймолодшою дитиною у сім'ї. Рік смерті її залишається невідомим.

Розглянемо тепер друге покоління Ігоревичів. З Іпатіївського літопису відомі два сини Володимира Ігоревича: Ізяслав та Всеволод. У 1188 р., згадуючи про повернення Володимира з половецького полону, літопис говорить, що разом з ним на Русь прийшла дочка хана Кончака, з якою тоді ж син Ігоря й повинчався за християнським обрядом, та їх дитя.²⁰ З тексту не зрозуміло, чи це був син, чи дочка. Однак звичайно вважають, що це був Ізяслав. У всякому випадку, він, будучи старшим сином, повинен був народитися десь у другій половині 1180-х рр.

Доля Ізяслава Володимировича була бурхливою і наповненою щасливими та трагічними подіями. Особистість честолюбива і невгамовна, він все своє життя провів у боротьбі, плетучи інтриги та беручи участь у численних війнах. Фігура цього князя неодноразово привертала до себе увагу істориків різних часів²¹, багато в чому завдяки деякій своїй загадковості, що була породжена фрагментарністю та "темними" місцями джерел, в результаті чого його часто плутали з Ізяславом Мстиславичем Смоленським.²²

У Любецькому синодику поминають "князя Филиппа Владимировича и княгиню его Агафью"²³. Зазвичай цього князя ототожнюють з Ізяславом Володимировичем²⁴. Хоча, в принципі, він міг бути і сином Володимира Святославича (+1200), оскільки належав би, як і син Володимира Ігоревича, до X покоління. А князь Пилип стоїть у синодику між Мстиславом Глібовичем та Всеволодом Ярополковичем, які належать до X покоління. Отже, і Пилип також відноситься до цього ж покоління князів. Однак, на відміну від

Володимира Ігоревича, ми не маємо свідчень джерел, що Володимир Святославич мав дітей. Тому найвірогідніше, що Пилип Володимирович з Любецького синодика був сином Володимира Ігоревича - Ізяславом. Тим більше, що як і Пилип, Ізяслав також князував у Новгороді-Сіверському.

Походження Агафії залишається невідомим. Виходячи з дати народження Ізяслава, їх шлюб потрібно датувати першими роками XIII ст.

Новгород-сіверським князем Ізяслав став, очевидно, після смерті свого батька, бл. 1225 р. На цьому столі він прокняжив всю останню частину свого життя, хоча неодноразово встрявав у війну за Галицьку землю, а у 1235-1236 рр. навіть двічі ставав великим князем київським.²⁵

Після монголо-татарського загарбання, використовуючи деяку прихильність до себе завойовників, Ізяслав у 1254 р. востаннє спробував захопити Галич у Данила Романовича. Однак і ця спроба була невдалою. Новгород-сіверський князь був розгромлений Романом Даниловичем і захоплений в полон.²⁶ Очевидно, невдовзі він і помер, тому що мав близько 67 років. Діти його невідомі. Хоча в Іпатіївському літопису під тим же 1254 р. в описі походу на Галич згадується якийсь Федір, що був посланий від Ізяслава до міста Солей. Лев Данилович прогнав його, захопивши його людей.²⁷ Деякі дослідники вважають цього Федора сином Ізяслава.²⁸ Однак з тексту літопису не можна зробити такий однозначний висновок. Хоча повністю відкидати цю думку за наявних фактів, ми вважаємо, недоцільно.

Молодший син Володимира Ігоревича - Всеволод, згадується у літописах всього один раз. У 1209 р. він був посланий батьком в Угорщину з дарами до короля.²⁹ Народився Всеволод у кін. 1180 - на поч. 1190 рр. Ця приблизна дата вирахована, виходячи з тих міркувань, що у 1209 р. він повинен вже був бути дорослою людиною, здатною врегулювати важливі політичні питання. У даному випадку - забезпечити нейтралітет колишнього ворога Ігоревичів - угорського короля Андрія II. А оскільки старший брат Ізяслав народився бл. 1186 р., то Всеволод мав з'явитися на кілька років пізніше.

Р. В. Зотов ототожнює Всеволода Володимировича із згаданим у Любецькому синодику "князем Симеоном Всеволодом Черниговским".³⁰ Далі у цьому джерелі називається його син Святослав-Федір, вбитий литовцями, та дружина Єфимія.³¹ Проте ми вважаємо, що цей Всеволод був внуком Всеволода Святославича - "буй-тура" (+1196).

Відомо, що в ті часи існувала традиція давати внукам імена їх дідів, і що в окремих князівських лініях були свої "фамільні" імена, які вживалися в одних князівських родинах частіше, ніж в інших. Наприклад: Всеслав, Рогволод - для полоцької династії, Олег, Святослав - для чернігівської і т. д.

У даному разі ми маємо схожу ситуацію. У Всеволода-"буй-тура" був син Святослав Трубчевський, згаданий під 1232 р. у НПЛ.³² Саме сином цього Святослава і є згаданий у Любецькому синодику Всеволод-Семен. Син останнього - Святослав-Федір, вбитий литовцями, в свою чергу, був названий так в честь свого діда -Святослава Всеволодовича.

У синодику Всеволод Святославич (XI покоління) та його син Святослав (XII) стоять між Всеволодом Ярополковичем (XI) та Романом Старим (очевидно, XII), що не суперечить закономірностям укладання цього документа.

Дружина та діти Всеволода Володимировича ж залишаються невідомими. Неможливо навіть сказати з певністю, чи вони й були у нього. Рік смерті ми також не маємо змоги встановити.

Р. В. Зотов вважає, що нащадки були у кожного з Ігоревичів, зауваживши, до того ж, що Ізяслав Володимирович, Всеволод-Семен Володимирович, його

син Святослав-Федір та сини Олега і Ростислава Ігоревичів дістали від Всеволода Чермного уділи в Болохівській землі, а згадані у літописах болохівські князі і є синами та внуками цих Ігоревичів.³³ Однак аргументи дослідника не досить переконливі. Хоча крапку в даній проблемі ще ставити зарано, вона потребує подальших досліджень.

У Святослава Ігоревича відома лише одна дитина - дочка Агафія, яку ми знаємо з польських джерел.³⁴ Вона була дружиною князя Конрада I Мазовецького і померла у 1247 р. Рік народження невідомий. Ще один син Ігоря Святославича Роман був родоначальником династії путивльських князів. Усі його нащадки (крім одного) відомі лише із синодиків. За Любецьким синодиком у Романа було 3 сини: старший Іван, Костянтин та Михайло, вбитий литовцями.³⁵ Дружини їх невідомі. Іван народився, очевидно, у кін. 1190 - на поч. 1200-х рр. Рік смерті не встановлено. У Івана Романовича був син, також Іван, вбитий татарами.³⁶ Жив він у XIII ст. Рік та обставини його загибелі з'ясувати не маємо можливості. Хоча можна висловити припущення, чи не пов'язана смерть Івана Івановича Путивльського із серією вбивств монголо-татарами чернігівських князів у 1240-х рр.: у 1241 р. загинув Мстислав Святославич Рильський, у 1246-му - Андрій Мстиславич та Михайло Всеволодович - великий князь чернігівський. Очевидно, якби ми мали достатньо джерел, то могли б продовжити цей список. І загибель у цей час путивльського князя виглядає цілком логічною. Монголо-татари зробили спробу знищити найбільш значних та непокірних чернігівських князів, які б могли вчинити опір (або й вчинили) остаточному підкоренню Чернігівської землі владі завойовників.

У Сіверському синодику згадані діти Івана Івановича: князь Володимир-Іван та княгиня Олена,³⁷ які жили у другій пол. XIII ст. Далі у цьому джерелі записані: "князь Андрей вручский, сын его князь Василий, убиенный в Путивле". Андрій - це, очевидно, брат Володимира (в тексті синодика названий "Киевским"), або його син. Вручий Андрій отримав від Володимира після того, як той став київським князем. Можливо, це сталося вже у 1272 р. або невдовзі після цього. Саме тоді вмирає останній відомий нам київський князь XIII ст. - Ярослав Ярославич Тверський.³⁸ Щоправда, про це згадує лише Густинський літопис, проте ці відомості користуються певною довірою серед істориків.³⁹

Великим князем володимирським після Ярослава став Васильй Ярославич. А невдовзі у Північно-Східній Русі почалася тривала міжусобиця, до якої активно залучалися татари, князі постійно їздили в Орду, плетучи там інтриги. Володимиро-суздальські князі все менше і менше звертали свою увагу на південь. От саме тоді путивльським володарям, можливо, й вдалося захопити Київське князівство.

У XIII-XIV ст. Путивльське князівство було одним з найбільших і наймогутніших не тільки на Чернігівщині, а й в усій Південній Русі. Повністю оцінити ступінь значимості та впливу його за браком достатніх даних ми не можемо. Однак відомо, що у XIII-XIV ст. путивльським князям вдалося розширити свої володіння за рахунок ослаблого Новгород-Сіверського князівства та розгромленої татарами Переяславської землі. Навколо Путивля були об'єднані землі від Сейму до верхів'я р. Самари і до нижньої течії р. Осколу. Саме у такому складі вони увійшли після литовського завоювання до Путивльського повіту⁴⁰, величезна територія, до якої слід, очевидно, додати ще й деякі землі центральної Переяславщини. А з вокняжінням Володимира Івановича у Києві було пов'язане, мабуть, подальше просування путивльського впливу на колишні переяславські землі та вглиб Правобережжя.

Отже, зайнявши Київ і посадивши у Вручому Андрія Івановича (?), Володимир, мабуть, залишив Путивль своєму племіннику - Василю Андрійовичу. Свого сина чи синів київський князь волів тримати, очевидно, поблизу себе. Як вже вказувалося вище, за даними Сіверського синодика, Василь Андрійович був вбитий у Путивлі. Коли це сталося і хто вбивця, так і залишається невідомим. Однак це не могли бути ні монголо-татари, ні литовці, бо в цьому випадку синодик обов'язково вказав би на це, як він і робить кожного разу. Тому скоріше за все, вбивцю потрібно шукати або серед населення, або серед інших князів. Можливо, дії відбувалися наступним чином.

Весною-літом 1324 р.⁴¹ литовське військо на чолі з великим князем Гедиміном після тривалої облоги захопило Київ. Станіслав, який княжив тут, у ході воєнних дій зазнав поразки і втік на Лівобережжя, до Чернігівщини. У Києві був посаджений князь Федір - брат Гедиміна⁴². Питання про походження Станіслава та й взагалі, чи існував він, викликало великі суперечки ще в дореволюційній історичній науці.⁴³ Однак так і не було вирішено. Лише Ф. М. Шабульдо, звернувши увагу на пом'янутого у Любецькому синодику князя Івана Станіславича, висловив припущення, що це міг бути син відомого вже нам Станіслава Київського.⁴⁴ Таким чином вчений довів достовірність існування цього князя.

Проте залишається проблемою походження Станіслава. Р. В. Зотов вважав Івана Станіславича представником якогось литовського роду.⁴⁵ Але ми думаємо, що Станіслав є вихідцем із Ольговичів, а саме - з династії путивльських князів. Недарма його син згаданий у Любецькому синодику, де записувалися або Ольговичі, або князі, які мали шлюбні зв'язки з чернігівськими князями, а також литовські князі, що володіли чернігівськими уділами.⁴⁶ Однак, як ми вже побачили, Станіслав - не литовець. Що ж стосується шлюбних зв'язків, то в таких випадках синодик обов'язково вказує поряд дружину князя. У випадку з Іваном Станіславичем цього немає. Отже, він, як і його батько, походить з Ольговичів. До того ж, стає зрозумілим і свідчення русько-литовського літопису про те, що після розгрому Станіслава литовцям здалися жителі міст-"пригородків Києва": Вишгорода, Черкас, Канева, Путивля та Сліпорода (останнє - з Переяславської землі). Звісно, сам факт здачі, очевидно, вигаданий, але згадка про це показує, що усі ці міста були безпосередньо пов'язані зі Станіславом, раз вони покорились Гедиміну після поразки київського князя. А це можливо лише тоді, коли вважати Станіслава вихідцем з путивльської династії. Літописець знав це і, доповнюючи список київських міст, що здалися, вніс і ті, які відносилися до володінь Станіслава - як князя путивльського. До речі, згадка про "Олега Переяславського" - союзника Станіслава, можливо, вказує на те, що на поч. XIV ст. Переяславщина належала Путивлю. Або ж тут сидів представник династії Романовичів чи їх васал.

Отже, дуже вірогідно, що путивльська династія залишалася у Києві до самого литовського завоювання, і Станіслав - її представник. Можливо, внук Володимира Івановича. Висловимо припущення, що батька Станіслава звали Іван - в честь діда. У свою чергу Іван Станіславич був названий ім'ям Івана Володимировича, його діда. Ім'я Іван, виходячи з даних синодиків, було "фамільним" серед путивльських Романовичів.

Наш здогад щодо походження Станіслава підкріплюється деяким чином і свідченням Любецького синодика, де Іван Станіславич стоїть перед князем Семеном вяземським,⁴⁷ який відноситься до XVI покоління. Якщо ж прийняти наведену нами генеалогію, то Іван Станіславич буде також належати до цього ж покоління. Згідно з правилами побудови синодика.

Після вигнання з Києва Станіслав повернувся, очевидно, до Путивля, де однак тоді сидів його чи то двоюрідний брат, чи то дядько - Василій Андрійович. Можливо, саме тоді цей путивльський князь і загинув від рук Станіслава, якій зайняв його місце.

Путивльське князівство, як уже вказувалося, було досить значним на той час. Очевидно, позбувшись київського стола, Станіслав зберіг за собою деякі київські землі, які і приєднав на деякий час до своїх путивльських володінь. За Федором Київським залишилася північна частина разом із Києвом, а південну - Поросся з Каневом, Корсунем та Черкасами - він не контролював. Ф. М. Шабульдо вважає, що вони підкорялися безпосередньо ординській адміністрації.⁴⁸ Однак не зовсім зрозуміло, чому територія, яка раніше належала Києву, тепер виявилася у прямій залежності від Орди. Очевидно, все ж таки ця колишня частина Київського князівства ввійшла до складу іншого державного формування - Путивльського князівства, яке, в свою чергу, було у васальній залежності від монголо-татар і виплачувало їм данину.

Іван Станіславич був останнім відомим нам путивльським князем. Джерела не дають прямої відповіді на те, чи володів він Путивлем тільки до литовського завоювання 1360-х рр., а потім дістав один з менш значних уділів, чи ж він продовжував княжити у своїх "отчинних" землях і після входження Чернігово-Сіверщини до складу Литви. Хоча відсутність даних про належність у цей час Путивля до володінь котрогось з литовських князів дозволяє висловити припущення, що, мабуть, до самого кінця XIV ст. це князівство залишалося в руках Ольговичів.

Тільки у 1408 р. серед князів, які перейшли на бік Москви, згадується "Александр Звенигородский из Путимля".⁴⁹ Цей князь і був, очевидно, наступником Івана Станіславича, зайнявши путивльський стіл у кін. XIV - на поч. XV ст.

Чи були діти у Івана Станіславича, залишається невідомим. Якщо й були, то рід їх з часом здрібнів або і зовсім припинився, і навіть імена цих князів не дійшли до нас, розчинившись у вихорі століть. Отже, Іван Станіславич був останнім відомим нам нащадком Ігоря Святославича.

Джерела та література:

¹ Див.: Шабульдо Ф. М. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. - К., 1987. - С. 28.

² Полное собрание русских летописей (далі - ПСРЛ). - Т. 2. Ипатьевская летопись. СПб., 1843. - Стлб. 586.

³ Историко-статистическое описание Черниговской епархии. -Чернигов, 1874. - Кн. 5. - С. 39.

⁴ Зотов Р. О Черниговских князьях по Любецкому синодику и о Черниговском княжестве в татарское время. - СПб. 1893. - С. 74.

⁵ Там само.

⁶ Там само. - С. 74-76.

⁷ ПСРЛ. - Т. 2. - Стлб. 590.

⁸ Историко-статистическое описание... - С. 38.

⁹ ПСРЛ. - Т. 2.-С. 329.

¹⁰ ПСРЛ. - Т. 10.-С. 85.

¹¹ ПСРЛ. - Т. 1. - Вып. 2. - Стлб. 426.

¹² ПСРЛ. -Т.2. - Стб. 615.

¹³ Там само. - Стб. 675.

¹⁴ Там само. - Стб. 723.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов (далі - НПЛ). - М.-Л., 1950. - С. 53. 18 ПСРЛ.-Т. 2.-Стб. 678.

- ¹⁹ Там само. - Стб. 684.
- ²⁰ Там само. - Стб. 675.
- ²¹ Див.: Грушевский М. С. Очерк истории Киевской земли от смерти Ярослава до конца XIV ст. - К., 1891. - С. 282-283; Котляр М. Ф. Загадковий Ізяслав з Галицько-Волннського літопису // УІЖ.-1989. - № 4. - С. 95-102. Літопис Руський. - К., 1989. - С. 391-392.
- ²² Грушевский М. С. Очерк... - С. 283.
- ²³ Историко-статистическое описание... - С. 40.
- ²⁴ Там само. Зотов Р. В. О Черниговских князьях... - С. 80.
- ²⁵ ПСРЛ. - Т. 2. - Стб. 745, НПЛ. - С. 73.
- ²⁶ ПСРЛ. - Т. 2. - Стб. 773.
- ²⁷ Там само.
- ²⁸ Див., напр.: Историко-статистическое описание... - С. 40.
- ²⁹ ПСРЛ. - Т. 2 - Стб. 721.
- ³⁰ Зотов Р. В. Указ. соч. - С. 81.
- ³¹ Историко-статистическое описание... - С. 40.
- ³² НПЛ. - С. 70, 280.
- ³³ Зотов Р. Указ. соч. - С. 158-164.
- ³⁴ Літопис Руський. - С. 346.
- ³⁵ Историко-статистическое описание... - С. 42.
- ³⁶ Там само. - С. 43.
- ³⁷ Там само.
- ³⁸ ПСРЛ. - Т. 2. - С. 344.
- ³⁹ Див., напр.: Грушевский М. С. Указ. соч. - С. 447, Толочко А. П. Князь в Древней Руси: власть, собственность, идеология. -К., 1992.- С. 191.
- ⁴⁰ Клепачский П. Г. Очерки истории Киевской земли. - Одесса, 1912. - Т. 1 - С. 287-296, Коринный Н. Н. Переяславльская земля X-первая половина XIII века. - К., 1992. - С. 78.
- ⁴¹ Шабульдо Ф. М. Земли Юго-Западной Руси... - С. 28.
- ⁴² Там само. - С. 157.
- ⁴³ Огляд думок див.: Грушевський М. С. Указ. соч. - С. 481 - 482.
- ⁴⁴ Шабульдо Ф. М. Указ. соч. -С. 28.
- ⁴⁵ Зотов Р. В. Указ. соч. - С. 167.
- ⁴⁶ Там само.
- ⁴⁷ Зотов Р. В. Указ. соч. - С. 167.
- ⁴⁸ Шабульдо Ф. М. Указ. соч. -С. 31.
- ⁴⁹ ПСРЛ. - Т. 11.- С. 204.

